

ESTETINĖS VERTYBĖS

J. MUREIKA

ESTETINĖ VERTYBĖ V. SEZEMANO FILOSOFINĖJE KONCEPCIJOJE

V. Sezemano (1884—1963) filosofinių pažiūrų raida susijusi su Marburgo neokantinės mokyklos, Aristotelio, Platono bei Sokrato įtaka. Vėliau jam itin didelį poveikį padarė G. Hegelio dialektika, M. Šelerio filosofinė antropologija ir dialektinis materializmas. Įvairiais intelektualinės biografijos etapais V. Sezemanas žavėjosi kai kuriomis I. Kanto, E. Huserlio, V. Loskio, B. Christijanseno, E. Bulou, A. Pfenderio, A. Bergsono, M. Heidegerio, N. Hartmano, „gyvenimo filosofijos“ ir „kritinio realizmo“ idėjomis. Šių idėjų poveikį V. Sezemanui negalima pervertinti, nes ne jos nulėmė jo filosofinių pažiūrų raidą dialektinio materializmo kryptimi. Todėl filosofines V. Sezemano pažiūras neįmanoma apibūdinti vienareikšmiškai. Kritiškas ir gilus jo protas blaiviai pasverdamo kiekvieną koncepciją. Plati erudicija, filosofinė kultūra leido jam nesunkiai išvelgti atskirų filosofinių kryptių, mokyklų ar metodų vienybę, įvertinti jų sąlygiškai pozityvų indėlį į filosofinės minties istoriją, atskleisti nepagrįstas pretenzijas į absoliučią tiesą ir visuotinumą.

Teorinis žinojimas V. Sezemanui turi tik santykiškai savarankišką tikslą, nes atlieka vien tarnybinę funkciją žmogaus gyvenime, jo veikloje. V. Sezemano požiūriu, mokslinis pažinimas kyla iš praktiško, nes žmogaus praktinė veikla yra konkreti, todėl galutinis pažinimo tikslas yra atskirybės pažinimas. Šiam tikslui pasiekti būtina, kad konkretus faktas būtų tiriamas tik atsižvelgiant į visumą ir apibūdinamas kaip tos visumos dalis. Atskirybės pažinimo priemonė yra dialektika, kuri išvedama iš tikrovės dialektikos kaip loginė pastarosios forma. „Tapimo paradoksai savo įvairiomis apraiškomis sudaro svarbiausią materialų filosofinės dialektikos ir dialektinio metodo pagrindą“¹, — rašė jis 1931 metais. Tais pat metais kitame straipsnyje V. Sezemanas aukštai įvertina Tarybų Sąjungoje vystomą dialektinį materializmą, išvelgdamas jame visuotinę filosofijos pažangą, pripažindamas F. Engelso ir V. Lenino in-

¹ *Sesemann W. Die logischen Gesetze und das daseinsautonome Sein.—Eranus, 1931, p. 163.*

dėlį paverčiant Hėgelio sąvokų dialektiką daiktų dialektika². Tas faktas, kad V. Sezemanas ir dialektinį materializmą vadina realizmu, kad, priešpriešindamas idealizmui, realizmą apibūdina kaip filosofiją, kuri neigia mąstymo arba sąmonės pirmumą prieš būtį³; visa tai rodo didesnį sekimą terminais negu neorealistine tradicija. Žinojimo turinys priklauso nuo objekto. Žinojimo šaltinis yra pirmykštė intuicija (jutiminis suvokimas — J. M.) Intuicijoje suvokiami aspektai. Šią galimybę užtikrina žmogaus biologinė prigimtis ir ja pagrįsta psichofizinė organizacija. Bet jutiminis suvokimas nėra pažinimas tikra šio žodžio prasme. Pažinimas yra sąmoningas aktas, paremtas sąmonės nusistatymu. Todėl galimos įvairios pažinimo rūšys: etinis, estetiškas, religinis. Pirmykštė intuicija turinio atžvilgiu turtingesnė negu atskiri sprendimai, kurie susiję tik su tam tikru objekto aspektu. Loginį žinojimą gauname iš pirmykštės intuicijos, idealiai būčiai (t. y. sąvokoms) tarpininkaujant. „Negalima tvirtinti,— teigia V. Sezemanas,— kad pažinimas išplaukia iš dviejų skirtingų ir nepriklausančių vienas nuo kito šaltinių: iš patyrimo ir iš proto. Vienintelis šaltinis yra pati realybė — tikrovė. Ideali būtis, kurią suvokia protas, nėra visai savarankiškas pasaulis, bet tiktai tam tikras momentas pačios tikrovės, jos bendra struktūra, kurią mąstymas analizuoja keliu paverčia savistoviu objektu“⁴. Ideali būtis pasireiškia mums tik mąstyme kaip kitų žmonių patyrimo rezultatas, gautas iš materialios būties abstrahavimo keliu. Ideali būtis sudaro apriorinį žinojimo momentą. „Mąstymo savarankiškumas ir apriorinis pobūdis tiktai reliatyviškas ir sąlyginis,— nurodo V. Sezemanas,— nes sąvokos, kurių santykius jis nustato, kaip mes žinom, nėra kas kita kaip pirmykščių intuicijų ir percepcijų diferenciacijos padariniai, vadinasi, jų turinys pasemtas iš pačios realybės, iš objekto, patyrimo. Ir todėl gilesnis realybės pažinimas yra tiktai tada galimas, kada mąstymas gauna naujos medžiagos iš intuicijų sferos“⁵. Vadinasi, ideali būtis išvestinė, ontologiškai nesavarankiška, primenanti visuomenės sąmonę. Genetiškai ideali būtis yra ne kas kita kaip materialios būties atspindys sąmonėje. Tai materialistinis pagrindinio filosofijos klausimo sprendimas, išdėstytas 1930—1931 metų darbuose ir liudijantis principinį V. Sezemano posūkį į filosofinį materializmą. Kadangi V. Sezemanas tiria individualų pažinimo procesą, logiška, kad sąvokose sukaupę visuomenės patyrimą jis vadina aprioriniu, nes atskiro žmogaus atžvilgiu jis toks ir yra. Turint šią aplinkybę galvoje, nesunku išvelgti tikrąsias idealios būties egzistavimo priežastis, kurios nekelia abejonių dėl materialistinio gnoseologijos klausimo sprendimo. Pažinimo galimybė, V. Sezemano požiūriu, glūdi organizmo veiksmuose, pažintinė veikla atlieka pagalbinę funkciją visoje gyveni-

² Sesemann W. Die bolschewistische Philosophie in Sowjet-Rusland.— Der russische Gedanke. Heft 2. Bonn, 1931.

³ Sesemann W. Beiträge zum Erkenntnisproblem III: Das Logisch-Rationale.— Eranus, 1930, p. 182—183.

⁴ Sezemanas V. Gnoseologija.— K., 1931, p. 25.

⁵ Ten pat, p. 18.

miškoje individo veikloje. Pažinimas yra ypatinga organizmo santykiavimo su aplinka rūšis. Žmogaus psichofizinė organizacija ir aplinkinio pasaulio priešingumas pasižymi tam tikra vienybe. Pažinimo evoliucija — tai organiškios būties pasireiškimas. Nesunku suprasti, kad aprioriškumas V. Sezemano, kaip ir I. Kanto, gnoseologijoje egzistuoja tik dėl to, kad pažinimo subjektą jis interpretuoja antropologiškai. Todėl ikitarybinio laikotarpio V. Sezemano filosofinėms pažiūroms dar aiškiai stokoja socialinių parametrų, čia autorius dar pasilieka antropologinio principo nelaisvėje. Dėl to V. Sezemanui sunku surasti adekvačią idealumo dialektikos sąvokinę išraišką, išvelgti socialinį pažinimo teorijos sąlygotumą. Tai vienas esminių momentų, kurio negalima apeiti, tiriant ir vertinant filosofines V. Sezemano pažiūras.

Ypač daug jėgų V. Sezemanas skyrė estetikos mokslo problemoms, objektyvumo-subjektyvumo dialektikai estetiniuose reiškiniuose tyrinėti. Originalūs tyrimai paskirti estetinių vertybių analizei, metodologiniam estetikos vaidmeniui, estetiškumo specifikai. Taikli ir reikšminga subjektyvizmo ir objektyvizmo estetikoje kritika. Dvasinių vertybių reikšmės kėlimas, idealių paskatų žmogaus gyvenime didinimas sudarė visų V. Sezemano tyrinėjimų taikomąją prasmę. Jis teigė, kad kapitalistinei visuomenei būdinga tendencija beveik visą dvasinę kultūrą sprausiti medžiaginės kultūros ir ekonomikos vergijon. V. Sezemanas ne kartą rašė apie ydingų buržuazinės visuomenės vertybių žalą asmenybei, siejosi dėl buržuazinės Lietuvos vyriausybės abejingumo kultūros reikalams. Tačiau tikrųjų šių neigiamybių priežasčių bei jų pašalinimo galimybių V. Sezemanas nesuvokė. Neaišku, kodėl jo netraukė sociologijos sritis kaip mokslinio tyrimo objektas. Tačiau nepakankamas dėmesys bendriesiems visuomenės raidos dėsningumams turėjo įtakos visai jo filosofinių pažiūrų evoliucijai. Socialinis aspektas tiek pažinimo teorijoje, tiek estetikos tyrimuose nebuvo nuosekliai išvystytas, todėl metodologiškai nebuvo akcentuojamas, o jeigu kartais net specialiai buvo pabrėžiamas, tai nepakankamai, nevisapusiškai analizuojamas. Tiesa, dėl estetiniams santykiams būdingo individualumo, V. Sezemano, estetiškos pažiūrose šis trūkumas ne taip krinta į akis, bet vis dėlto neišnyksta. V. Sezemano žmogaus samprata grindžiama filosofiniu antropologizmu, kuriame ryškėja antropologinio materializmo bruožai. Jie ypač pastebimi sąmonės prigimties, pažinimo proceso, patyrimo, žinojimo, aprioriškumo ir kitų gnoseologinių bei aksiologinių problemų interpretacijose. Tačiau tai nebuvo L. Fojerbacho antropologinio materializmo pakartojimas. V. Sezemano filosofinių pažiūrų raida labiausiai primena amerikiečio R. V. Selarso ir prancūzo G. Bašliaro pažiūrų evoliuciją, nes V. Sezemanas, kaip ir minėtieji filosofai, pripažįsta dialektiką ir bando ja vadovautis, bet V. Sezemano dialektika stokoja materialistinio požiūrio į istoriją, todėl ir dialektikos supratimas nėra nuosekliai materialistinis. Vidurinysis V. Sezemano kūrybos laikotarpis, kai jis perėjo į filosofinio materializmo pozicijas (maždaug 1930—1945 m.), sudarė gana savitą

XX amžiaus nemarksistinės filosofijos apraišką, kurią sąlygiškai galima pavadinti dialektiniu antropologizmu arba antropologizuotu dialektiniu materializmu, nes dėl antropologinio pobūdžio šios V. Sezemano pažiūros nebuvo nei nuosekliai dialektinės, nei nuosekliai materialistinės. Suprantama, kad toks V. Sezemano šio laikotarpio filosofijos apibūdinimas taikytinas daugiau bendrai jo filosofijos kryptiai pažymėti, arba tik pažinimo teorijai, nes pažiūros į visuomenę tuo metu nors ir turėjo materializmo elementų, bet iš esmės buvo idealistinės, rėmėsi kultūros vidinės vienybės koncepcija, kurios ryšiai su socialine-ekonominė visuomenės struktūra jam liko neaiškūs.

Nežiūrint šių nenuoseklumų V. Sezemano filosofinių pažiūrų metodologijoje, iš kurios mechaniškai nekyla estetinės koncepcijos ribotumai, V. Sezemano estetinė teorija, jos demokratinis turinys ir materialistinis kryptingumas, ypač verta dėmesio sudėtingame XX a. estetikos moksle. Savo metodologinėmis prielaidoms (psichologinė, sociologinė, kultūrologinė ir menotyrinė orientacija estetikoje nerado ir negalėjo rasti vientiso teorinio pagrindo sėkmingam estetinės veiklos bei estetinių reiškinių dėsningumų paaikškinimui) V. Sezemano pažiūra į estetiką, kaip filosofijos discipliną, galinčią integruoti atskirose tyrimo srityse gautus rezultatus, buvo labai reikšminga ypač estetikos mokslo statuso formulavimu. Estetiką jis apibūdino kaip filosofijos šaką, kaip mokslą apie estetiškes vertybes, mokslą, kuris nagrinėja estetinių reiškinių savybę ir aiškina jų esmę bei reikšmę. Filosofas nurodo, kad estetika yra savarankiškas mokslas, turintis savitą objektą. Šis objektas apima viską, kam priskiriama estetinė vertė⁶.

Jau pirmieji V. Sezemano moksliniai darbai: „Estetinis vertinimas meno istorijoje“ (1922 m.), „Poetinio vaizdo prigimtis“ (1925 m.), „Menas ir kultūra (estetikos problema)“ (1927 m.) rodo, kad intensyviai buvo ieškoma estetikos mokslo objekto metodologinių pagrindų. V. Sezemanas nurodė ir pagrindinę estetikos problemą: estetinės būties daiktinės vienovės nustatymą. Norint estetiką padaryti mokslu, reikia atsisakyti subjektyvių — psichologinių ir objektyvių — racionalistinių kelių, vedančių į šalį nuo meno, nuo realios estetinės veiklos. Aktualiausias estetikos uždavinys — struktūrinių formų, sąlygojančių atskirų meno šakų prigimtį, analizė, nes struktūrinė forma vienodai apima formalius ir daiktiškai prasmingus meno kūrinio momentus. Tik tokia formos samprata leidžia kurti objektyvią estetiką kaip mokslą apie estetiškumo daiktinę sandarą. Iš dalies remdamasis, bet visiškai nepriimdamas A. Hildebranto ir H. Velflino koncepcijų, V. Sezemanas čia pat argumentuotai kritikuoja formalistinę mokyklą už dogmatizmą ir už meno ryšių su visa kultūra neigimą. Jis pabrėžia, kad meno autonomiškumas yra santykinis ir nereikia izoliacijos nuo viso pasaulio, nuo kitų kultūrinių vertybių. Meno ryšys su gyvenimu yra vidinis, nulemtas pačios meno esmės. Estetinė realybė V. Sezemanui nesutampa nei su fizine, nei su

⁶ Sezemanas V. Estetika.— V., 1970, p. 11.

psichine realybe. Jos atsiradimas susijęs su ypatinga sąmonės nuostata. Bet ši nuostata nesukuria nei estetinių formų, nei joms būdingų esteti- nių vertybių. Estetinė nuostata atveria subjektui kelią į estetiškes verty- bes. Estetinė forma išraiškina ir išreiškia savaiminį vertingumą. Joje pačioje slypi estetinio jausmo sužadavimo galimybė. Čia V. Sezemano argumentacijai labai praverstų pavyzdžiai iš visuomeninės praktikos, bet dėl jam būdingo antropologinio požiūrio autorius to nedaro. Dėl to nepakankamai akcentuojama visuomeninė estetiškes vertybės prigimtis, estetiškes nuostatos bei estetinio jausmo genezės socialinis sąlygotumas. Vadinas, jau pirmuoju savo estetinių pažiūrų raidos laikotarpiu V. Se- zemanas, nors ir ne visiškai nuosekliai, bet dialektiškai bandė apibūdin- ti estetinių reiškinių savitumą, jų objektyvius pagrindus ir subjektyvias prielaidas.

Pagrindiniame savo veikalė „Estetika“ ir paskutiniame, skirtame estetikos klausimams, straipsnyje „Estetinių vertybių objektyvumas ir subjektyvumas“ V. Sezemanas, nušviesdamas estetikos mokslo objek- tą, toliau gilina ir detalizuoja estetikos objekto savitumą, atskleidžia objektyvaus ir subjektyvaus momentų sąryšį, nuodugniai analizuoja sub- jekto ir objekto santykius estetinio suvokimo ir vertinimo momentu. Jis nurodo, kad „visuomeninė būtis drauge su savo atspindžiu visuomeni- nėje sąmonėje sudaro tą sferą, kurioje atsiranda ir yra realizuojamos visos kultūrinės vertybės (taip pat ir estetiškes) ir kuria remiasi vertybių objektyvumas. Todėl estetiškes vertybes reikia laikyti objektyviomis dvejopa prasme, turint galvoje 1) vertybių turėtojo objektyvų fizinių realumą ir 2) pačių vertybių visuomeninę reikšmę“⁷. V. Sezemanas pa- rodo, kad, žvelgiant dialektiškai, subjektyvumas ir objektyvumas meno sferoje turi tik santykinę reikšmę, kad tai nėra absoliučios priešybės, kad jos gali derintis viena su kita ir tik tokiu būdu sudaro estetinių reiškinių savitumą. Estetinis suvokimas mums atskleidžia jutiminėje es- tetinio objekto sąrangoje slypintį emocionalumą. Emocinis estetinių ver- tybių momentas organiškai įsiterpia į jų struktūrą, todėl suvokti gro- žį — tai reiškia ne tik jį pažinti, bet ir pajusti bei pergyventi. Todėl racionalus estetiškes vertybės suvokimas, teorinis pažinimas yra vienpu- siškas, neadekvatus jos prigimčiai, nes joje realizuotas kitoks (vertybi- nis) subjekto ir objekto santykių tipas.

Giindamas meno autonomiškumo principą ir motyvuodamas jo sąly- gotumą savita estetiškes vertybės prigimtimi, V. Sezemanas to nesuabso- liutina. Jam gerai suprantamas visuomeninis meno reikšmingumas, kurį sąlygoja visų žmonijos vertybių įkūnijimas meno kūrinuose. Tuo rem- damasis, V. Sezemanas pagrįstai kelia įvairių meno tyrimo būdų dermės klausimą. Jis teigia, kad „organiškas meno sąryšis su kitomis kultūros sritimis ir jo priklausomybė nuo bendros kultūros linkmės nepanaikina meno autonomijos ir kad tas nagrinėjimo būdas, kuris iškelia meno ryšį su mokslu, morale, ekonomika, politine santvarka, filosofija, ne-

⁷ Ten pat, p. 371.

prieštarauja formaliai analizei, aiškinančiai vidinę meninių kūrinių struktūrą; priešingai abudu gvildenimo metodai turi objektyvų pamatą meno prigimtyje ir papildo vienas antrą. Nereikia pamiršti: meninė forma nėra tik tam tikrų jutiminių elementų derinys, tai yra raiški ir prasminga forma, kurioje įsikūnija, konkretizuojasi tam tikras gyvybės ir gyvenimo jautimo bei suvokimo būdas" ⁸.

Nustatęs savitą estetinių reiškinių prigimtį, jis visiškai pagrįstai ieško estetiškos analizės metodo, kuris būtų adekvatus estetinių reiškinių prigimčiai. V. Sezemanas pabrėžia, kad gamtos mokslų metodų mechanizmas perkėlimas į estetiką yra nepagrįstas, nes savitas jos objektas reikalauja atitinkamo metodo. Estetinis suvokimas sudaro empirinį estetikos mokslo pamatą, o mokslinei estetikai reikia remtis pačių estetinių fenomenų analize. Todėl neatsitiktinai estetinių reiškinių analizę V. Sezemanas apriboja meno sfera, nes „tiktai meno kūrinių sąraigoje gryna forma pasireiškia tie momentai ir tos sąlygos, nuo kuriu priklauso estetinė objekto vertė. Tik meno teorija gali duoti estetikai tvirtą ir objektyvų pagrindą" ⁹. Estetinė meno analizė turi tris galimas išėities pozicijas arba analizės kelius: 1) menininką ir patį kūrybos procesą, 2) suvokėją ir 3) meno kūrinių. V. Sezemano požiūriu, tinkamiausias kelias filosofinės estetikos metodui yra trečiasis — paties meno kūrinio tyrimas, nes jis iš dalies leidžia aprėpti ir du pirmuosius. Todėl filosofas sukonzentruoja dėmesį į objektyvų estetikų vertybių pagrindą ir neužmiršta subjektyviosios jų struktūros, kuri ryškiausiai atsiskleidžia estetinio suvokimo metu. V. Sezemano, kaip ir N. Hartmano, nuomone, grožio esmę pajėgia kaip reikiant aiškinti tik ta teorija, kuri remiasi tiesioginiu ir betarpišku estetikų suvokimu, nes tai sudaro medžiagini estetikos pamatą. Tai gal kiek ir perdėtas dėmesys psichologiniam metodui. Tačiau, remdamasis tokiu požiūriu, V. Sezemanas atliko labai įdomius estetinio suvokimo tyrimus. Bet nors ir labai gilūs ar įdomūs jie būtų, tokiu metodu gautos medžiagos nepakanka filosofiniam estetikos pagrindimui, kuris faktiškai atsiremia į filosofinę bei socialinę metodologiją ir tuo pagrindu darytus specialių mokslų apibendrinimus.

Estetikos mokslo grindimas suvokimo aktu iš tiesų būtinas, bet nepakankamas jos moksliskumo veiksnys. Tai nebuvo pasidavimas epochos pozityvistinio mąstymo tendencijoms, o teisėta kryptis į glaudų mokslo ryšį su gyvenimu, tikrove. Be to, estetiškas suvokimas yra toks procesas, kurį dialektiškai ir materialistiškai interpretuojant atsiskleidžia estetinių reiškinių objektyvumo ir subjektyvumo dialektika, o patys reiškiniai įgyja mokslinio fakto statusą. Estetinio suvokimo įjungimas į estetikos teoriją, jeigu joje šis suvokimas nesuabsoliutinamas ir fenomenologinė analizė derinama su gnoseologiniais, socialiniais, kibernetiniais, semiotiniais ir kitais tyrimo būdais, apimančiais paprastai tik vieną kurį nors estetinių reiškinių aspektą, metodologiniu požiūriu yra

⁸ Ten pat, p. 189.

⁹ Ten pat, p. 21.

svarbus. Žinoma, turint galvoje, kad tyrimo būdai pakankamai moksliški. Ypač tai pasakytina apie gnoseologinio ir socialinio požiūrio metodologinį pagrįstumą.

Estetinio suvokimo analizė V. Sezemano darbuose atskleidė labai svarbią estetinių vertybių pažinimo problemą. Iš tiesų tai žymiai platesnė estetiškos kultūros, o ne vien estetikos reiškinių teorinio pažinimo arba jo empirinio pagrindimo problema. V. Sezemanui pavyko parodyti, kad estetinių vertybių suvokimas nesutampa su teoriniu jų pažinimu. Be to, jam pasisekė išvengti iracionalizmo, kuris yra būdingas šios krypties autoriams (A. Bergsonui, M. Heidegeriui).

Dialektinė metodologinė V. Sezemano orientacija įtikinamai parodė, kad estetinių žmogaus santykių su tikrove arba estetinio suvokimo gnoseologizavimas savo vienpusiškumu yra teoriškai nepagrįstas. Vien tik gnoseologinis estetinių reiškinių aiškinimas neatskleidžia jų savitumo. „Grožis ne tik stebimas, bet ir išgyvenamas“,— nurodo V. Sezemanas¹⁰. Estetinių reiškinių tyrimo teorinė galimybė, filosofo manymu, nereiškia, kad estetiškus žmogaus santykius su tikrove būtina paversti pažintiniais santykiais, nes juose realizuojami jutiminiai, intelektiniai ir emociniai žmogaus sugebėjimai, kurie reiškiasi intuityvaus pobūdžio estetiniame suvokime. Bet dominuoja jame emocijos. Estetinio objekto raiškumas sudaro estetinio suvokimo emocionalumo pagrindą. Emocionalumas priklauso estetiniam objektui ir yra mūsų suvokiamas kaip betarpiškas estetiškas išpūdis sąmonei atitinkamai nusistačius. Jam tenka ypatinga vieta ne tik estetiniame suvokime, bet ir estetinių vertybių genezėje.

V. Sezemanas nurodo, jog „tas savotiškas sąmonės nusistatymas, kuriuo remiasi estetiškos kontempliacija ir meninė kūryba, negali būti ištisai išvestas arba išaiškintas nei iš įgimtų žmogaus instinktų, nei iš praktinių gyvenimo poreikių. Tai ypatinga sąmonės raidos pakopa, kuri įneša kažką iš pagrindų naujo į žmogaus santykį su aplinkiniu pasauliu ir kuri įgalina jį suvokti naują savarankišką vertybę—grožį ir padėti ją naujos veiklos formos, būtent, meninės kūrybos pagrindan“¹¹. Pastebėtina, kad estetiškos veiklos ir jos pagrindinio akstino—estetinio nusistatymo—aiškinimą V. Sezemanas apriboja sąmonės sfera. Dėl to estetinių vertybių (ir meno) kilmės socialinis sąlygotumas nepakankamai akcentuojamas. O atsiribojant nuo visuomeninės praktikos ir materialinės daiktinės veiklos konteksto socialinių sąlygotumą pagrįsti kitkuo yra neįmanoma. Antra vertus, aiškinant estetinių vertybių kilmę ir prigimtį, taip pat negalima apsiriboti tik individo veikla, t. y. reikia visiškai nuosekliai remtis marksistine socialine metodologija. (Neatsitiktinai empirinis ir teorinis V. Sezemano estetinių tyrimų lygis siejamas su sąmonės nusistatymo pasikeitimu, dvasinė veikla.) Pasukti kita linkme V. Sezemanui kliudė filosofinės antropologijos likučiai jo bendrojoje

¹⁰ Ten pat, p. 145.

¹¹ Ten pat, p. 144.

filosofijos metodologijoje. Todėl iš tikrųjų labai demokratiška V. Sezemanos estetikos koncepcija dėl antropologinės orientacijos neišvengė kai kurių nenuoseklumų. Nors didelių mąstytojų klaidos labai pamokančios, bet ne dėl klaidų, o nuodugnia meno prigimties ir jo reliatyvaus savarankiškumo, jo santykių su kitomis kultūros vertybėmis bei estetinių reiškinių savitumo analize, optimistiniu požiūriu į estetikos mokslo galimybes integruoti įvairius metodus, nustatant jų kompetencijos ribas, taip pat daugelio kitų estetikos problemų sprendimu ar kėlimu V. Sezemanas paliko gilų pėdsaką estetikos moksle, tvirtai įėjo į lietuvių materialistinės estetikos milties istoriją. Jeigu kai kurios jo teorinės koncepcijos yra paženklintos laiko žyme ir jau neatitinka šių dienų teorijos reikalavimų, tai dialektinis jo tyrimų kryptingumas yra aktualus kovojant prieš metafizinio galvojimo apraiškas, tebėra pamokantis mokslinės metodologijos kūrimo pavyzdys.